POLSKA, LITWA, BIAŁORUŚ

GRODNO

N-34-83/84

WARSZAWA — Zabudowa zwarta w miastach powyżej 50 000 mieszkańców / Dichte Besiedlung in einer Stadt über 50 000 Einwohner / Build - up area in towns over 50 000 inhabitants

Zabudowa zwarta w pozostałych miejscowościach / Dichte Besiedlung in übrigen Ortschaften / Build - up area in other settlements

KRAKÓW — Miasto powyżej 1 000 000 mieszkańców / Stadt über 1 000 000 Einwohner / Town over 1 000 000 inhabitants

OLSZTYN — Miasto od 500 000 do 1 000 000 mieszkańców / Stadt von 500 000 bis 1 000 000 Einwohner / Town from 500 000 to 1 000 000 inhabitants

GNIEZNO — Miasto od 100 000 do 500 000 mieszkańców / Stadt von 100 000 bis 500 000 Einwohner / Town from 100 000 to 500 000 inhabitants

ŁAŃCUT — Miasto od 50 000 do 100 000 mieszkańców / Stadt von 50 000 bis 100 000 Einwohner / Town from 50 000 to 100 000 inhabitants

GĄBIN — Miasto od 10 000 do 50 000 mieszkańców / Stadt von 10 000 bis 50 000 Einwohner / Town from 10 000 to 50 000 inhabitants

STAWISZYN — Miasto od 2000 do 10 000 mieszkańców / Stadt von 2000 bis 10 000 Einwohner / Town from 2000 to 10 000 inhabitants

MARYSIN — Miasto poniżej 2000 mieszkańców / Stadt unter 2000 Einwohner / Town under 2000 inhabitants

ZIELONA — Dzielnica lub część miasta powyżej 50 000 mieszkańców / Wohnviertel oder Stadtteil 50 000 Einwohner / District or town section over 50 000 inhabitants

Dzielnica lub część miasta poniżej 50 000 mieszkańców / Wohnviertel oder Stadtteil unter 50 000 Einwohner / District or town section under 50 000 inhabitants

Grodziec — Wieś powyżej 1000 mieszkańców / Dorf über 1000 Einwohner / Village over 1000 inhabitants

Turza — Wieś od 500 do 1000 mieszkańców / Dorf von 500 bis 1000 Einwohner / Village from 500 to 1000 inhabitants

Jedlownik — Wieś od 100 do 500 mieszkańców / Dorf von 100 bis 500 Einwohner / Village from 100 to 500 inhabitants

Kozice — Wieś poniżej 100 mieszkańców / Dorf unter 100 Einwohner / Village under 100 inhabitants

Podlesie — Odosobniona zagroda / Einzeinde Gehöft / Separate farmstead

Bąk — Stacja kolejowa / Bahnhof / Railway station

Głuchowo — Osiedle i stacja kolejowa / Siedlung und nächste Bahnhof / Settlement and railway station

Zagroda, budynek / Gehöft, Gebäude / Farmstead, building

Kościół, kaplica / Kirche, Kapelle / Church, chapel

Cmentarz, krzyż / Friedhof, Kreuz / Cemetery, cross

Zakład przemysłowy z kominem, bez komina / Industriebetrieb mit Schornstein, ohne Schornstein / Factory with chimney, without chimney

Komin, wieża / Schornstein, Turm / Chimney, tower

Lotnisko, lądowisko / Flugplatz, Landeplatz / Airport, airfield

Kopalnia lub szyb / Bergwerk oder Schacht / Mine or shaft

Elektrownia, transformator / Kraftwerk, Transformator / Power station, transformer

Stacja meteorologiczna, oczyszczalnia ścieków / Meteorologische Station, Klärwerk / Meteorological station, sewage works

Radiostacja, maszt / Sender, Funkmast / Radio station, mast

Wiatrak, młyn wodny / Windmühle, Wassermühle / Windmill, watermill

Skała, głaz / Stein, Findling / Rock, boulder

Punkty geodezyjne / Vermessene Punkte / Geodetic points

Punkty wysokościowe / Höhenpunkten / Elevation points

Studnie / Brunnen / Wells

Źródła, zbiornik wody / Quellen, Becken / Springs, reservoir

Wąwozy / Schluchten / Ravines

Dół, kopiec / Grube, Hügel / Pit, mound

Most lub wiadukt, przepust / Brücke oder Viadukt, Durchlaß / Bridge or viaduct, culvert

Las, linia i numer oddziału / Wald, Schneise und Flurnummer / Forest, section line and number of division

Zagajnik / Gehölz / Coppice

Zwarte krzaki / Gestrüpp / Bushes

Rzadki las / Lichter Wald / Thin forest

Łąka / Wiese / Meadow

Sad / Obstgarten / Orchard

Bagno / Sumpf / Marsch

Rzeka, strumień / Fluß, Bach / River, stream

Prom / Fähre / Ferry

Śluza / Schleuse / Lock

Zapora / Staudamm / Dam

Bród / Furt / Ford

Wodospad / Wasserfall / Waterfall

Wodowskaz / Wasserstandsanzeiger / Water-gauge

Szybkość prądu w m/s / Wassergeschwindigkeit in m/s / Speed of flow in m/s

Głębokość / Tiefe / Depth

Izobata / Tiefenlinie / Depth contourline

Brzeg nieustalony / Unbestimmtes Ufer / Undefined shoreline

PAŃSTWOWE PRZEDSIĘBIORSTWO GEODEZYJNO-KARTOGRAFICZNE

* ARKUSZE SĄSIEDNIE * ANSCHLUßKARTEN * ADJOINING MAP *

N-34-69/70 SUWAŁKI	N-34-71/72 SEJNY	
N-34-81/82 EŁK	N-34-83/84 **GRODNO**	
N-34-93/94 GRAJEWO	N-34-95/96 SOKÓŁKA	

* SKRÓTY NAZW * ABKÜRZUNGEN DER NAMEN * ABBREVIATIONS OF NAMES *

Dln.	Dolny, -a, -e * untere * lower	Przyl.	Przylądek * Kap * cape
Dol.	Dolina * Tal * valley	Str.	Stary, -a, -e * alt * old
G.	Góra, -y * Berg * mountain	Św.	Święty, -a, -e * sankt * saint
Grn.	Górny, -a, -e * ober * upper	Ur.	Uroczysko * Einöde * desert
J. Jez.	Jezioro * See * lake	W-a, W-y	Wyspa, Wyspy * Insel * island
Kan.	Kanał * Kanal * canal	Wlk.	Wielki, -a, -e * groß * great
Kol.	Kolonia * Ansiedlung * colony	Wsch.	Wschodni, -a, -e * östlich * eastern
Mł.	Mały, -a, -e * klein * small	Zach.	Zachodni, -a, -e * westlich * western
Os.	Osada * Siedlung * settlement *	Zat.	Zatoka * Bucht * bay
Pd.	Południowy, -a, -e * südlich * southern	I	Pierwszy, -a, -e * erste * first
Płw.	Półwysep * Halbinsel * penisuala	II	Drugi, -a, -e * zweite * second
Pn.	Północny, -a, -e * nördlich * northern	III	Trzeci, -a, -e * dritte * third

1 : 100 000

1 cm - 1 km

1000 m 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego WP
Państwowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne
Wojskowe Zakłady Kartograficzne

WARSZAWA 1995, WYDANIE I

* PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY * VERWALTUNGSGRENZE * ADMINISTRATIVE DIVISION *

POLSKA
1. woj. suwalskie
2. woj. białostockie
3. LITWA
4. BIAŁORUŚ

* SKRÓTY * ABKÜRZUNGEN * ABBREVIATIONS *

Bas.	basen, Schwimmbad, swimming pool
g.	gajówka, Hegerhaus, forest-guard lodge
kap.	kąpielisko, Freibad, resort
kl.	klasztor, Kloster, monaster
l.	leśniczówka, Forsthaus, forester-house
m.	młyn, Mühle, mill
ndl.	nadleśnictwo, Oberförsterei, forest administration
ośr. wyp.	ośrodek wypoczynkowy, Erholungscenter, recreation centre
r.	ruiny, Ruine, ruin
stad.	stadion, Stadion, stadium
szk.	szkoła, Schule, school
szpit.	szpital, Krankenhaus, hospital
u. cel.	Urząd celny, Zollamt, custom house
U. Gm	Urząd Gminy, Gemeindeamt, Local Community Council
U. Woj.	Urząd Wojewódzki, Wojewodschaftsamt, Voivodship Council
z.	zamek, Schloß, castle
zn.	zniszczony, zerstört, destroyed

WOJSKOWE ZAKŁADY KARTOGRAFICZNE

* MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE * VERMESSUNGSGRUNDLAGE * SOURCE DATA *

N-34-83	N-34-84

Wojskowa mapa topograficzna 1 : 100 000 Zarządu Topograficznego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego

Stan aktualności 1989-90 (Polska) 1981 (Litwa, Białoruś)

Znaki umowne - wzór 1986
Warstwice ciągłe poprowadzono co 10 m.

* WARSTWICE * HÖHENLINIEN * CONTOURLINES *

1. Warstwica zasadnicza pogrubiona / Verstärke Haupthöhenlinien / Bold contourline
2. Warstwica zasadnicza ciągła / Haupthöhenlinien / Continuos contourline
3. Warstwica pomocnicza / Zusatzhöhenlinien / Intermediate contourline

Autostrada / Autobahn / Motorway

Drogi główne dwu i jednojezdniowe / Hauptstraßen zweibahnig und einbahnig / Main roads dual and single-carriageway

Drogi drugorzędne dwu i jednojezdniowe / Nebenstraßen zweibahnig und einbahnig / Secondary roads dual and single-carriageway

Pozostałe drogi utwardzone dwu i jednojezdniowe / Sonstige befestigte Fahrwege zweibahnig und einbahnig / Other metalled roads dual and single-carriageway

Inne drogi / Andere Straßen / Other roads

Numer drogi / Straßennummer / Road number

Kolej jednotorowa, wielotorowa / Eisenbahn: eingleisig, mehrgleisig / Railway: single track, multiple track

Kolej zelektryfikowana / Eisenbahn elektrifiziert / Electrified railway

Kolej wąskotorowa / Schmalspurbahn / Narrow-gauge railways

Stacja, przystanek, tunel / Bahnhof, Haltestelle, Tunnel / Station, railway stop, tunnel

Wał lub grobla / Deich oder Damm / Embankment or Dam

Linia energetyczna / Starkstromleitung / Power transmission line

Ogrodzenie / Umzäunung / Fence

Granica państwa / Staatsgrenze / National boundary

Granica województwa / Wojwodschaftsgrenze / Boundary of the voivode

Stacja benzynowa / Tankstelle / Petrol station

Parking / Parkplatz / Parking

Kemping, pole biwakowe / Campingplatz, Zeltplatz / Camping, camp site

Ośrodek zdrowia / Ärztehaus / Health centre

Poczta / Postamt / Post office

Zabytkowe obiekty sakralne / Historische Gotteshäuser / Historical religious buildings

Kapliczka zabytkowa / Historische Kapelle / Historic chapel

Inny zabytek architektury / Anderes historisches Baudenkmal / Other architectural monument

Zamek, ruiny zamku / Schloß, historische Ruine / Castle, ruine of castle

Pomnik / Denkmal / Monument

Ośrodek sztuki ludowej / Volkskunstszentrum / Folk art centre

Uzdrowisko, źródła mineralne / Kurort, Mineralquellen / Health resort, mineral springs

Park narodowy / Nationalpark / National park

Park krajobrazowy / Landschaftschutzgebiet / Landscape park

Rezerwat przyrody / Naturschutzgebiet / Nature reserve

Pomnik przyrody / Naturdenkmal / Monument of nature

Park zabytkowy / Historischer Park / Historic park

Punkt widokowy / Aussichtspunkt / View point

Znakowane szlaki turystyczne / Markierte Wanderrouten / Marked tourist track

Szlak kajakowy / Paddelroute / Canoe route

Przystań żeglugi pasażerskiej / Anlegestelle der Passagierschiffahrt / Passenger sailing jetty

Stanica wodna / Herberge für Paddler / Water riversides hostel

Linia żeglugi pasażerskiej / Schiffahrtslinie / Passenger sailing

Policja / Polizei / Police

Drogowe przejście graniczne / Strassengrenzübergang / Road frontier crossing

Muzeum / Museum / Museum

Pole bitwy, Miejsce martyrologii / Schlachtfeld, Gedänksstätte / Battlefield, Martyrdom site

Legenda opracowana numerycznie WZKart. 1995

GRODNO

N-33 SKOROWIDZ MAP 1:100 000 N-34

Oznaczenia arkuszy
- bieżący
- wydane do XII-95
- planowane do wydania

M-33 M-34

© Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego WP

Państwowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno - Kartograficzne

Wojskowe Zakłady Kartograficzne

WARSZAWA 1995

Nr katalog. WZKart. 03-222-01
ISBN 83-7135-082-1

Druk WZKart. 1995 C-614

N-34-83/84

GRODNO

Mikaszówka Krasnybór Niemnowo

1:100 000

Kanał Augustowski

Mapa topograficzna Polski

wydanie turystyczne

Zarząd Topograficzny Sztabu Gen.WP

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA OBSZARU

W skład obszaru, który przedstawia ten arkusz mapy wchodzą części mezoregionów o nazwach: Równina Augustowska, Kotlina Biebrzańska, Wzgórza Sokólskie, Hrodzieńskaje uzwyszsza i Siaredniemanskaja nizina.

Równina Augustowska stanowi część makroregionu geograficznego nazywanego Pojezierzem Wileńskim lub Litewskim. Pojezierze to jest częścią podprowincji geograficznej o nazwie Pojezierze Wschodniobałtyckie. Kotlina Biebrzańska i Wzgórza Sokólskie wchodzą w skład makroregionu o nazwie Nizina Północnopodlaska, a ten – w skład podprowincji, tzw. Wysoczyzn Podlasko–Białoruskich. Obie podprowincje znajdują się na obszarze prowincji geograficznej o nazwie Niż Wschodniobałtycki, nazywanej też Niżem Zachodniorosyjskim. Niż Wschodniobałtycki zajmuje w granicach Polski 35 tys.km². Jego zachodnia i południowa rubież przechodzi od Zalewu Wiślanego wzdłuż rzeki Pasłęki, do doliny Narwi pod Łomżą i dalej, prawym brzegiem doliny środkowego Bugu, do Polesia. Na terytorium tego Niżu znajduje się również okręg Kaliningradzki, obszar Litwy, Łotwy, Estonii, część Republiki Białoruś i część Federacji Rosyjskiej. Niż ten sięga na wschodzie prawie do jeziora Ładoga.

Powyższy podział regionalny obszaru Polski został podany wg prof. Jerzego Kondrackiego. Wg terminologii uczonych białoruskich (m.in. W.A.Dziamieńciawa), Hrodzienskaje uzwyszsza jest częścią obszaru o nazwie Bielaruskaja hrada a Siaredniemanskaja nizina – częścią tzw. Zachodnio–białoruskiej prowincji.

Równina Augustowska jest równiną sandrową, zbudowaną z drobno– i średnioziarnistych piasków o miąższości dochodzącej do kilkunastu metrów. Jak każdy sandr ma ona kształt lejka: jest szeroka na południu i zwęża się ku północy, w stronę Suwałk. Jej krajobraz jest urozmaicony rynnami polodowcowymi z głębokimi jeziorami, z których największym jest jezioro Wigry (21,7 km²), a najgłębszym – Hańcza (108 m). Jezioro Kolno (62–32) jest najbardziej wysuniętym na południe jeziorem w tej grupie. Zasięg występowania jezior pokrywa się z zasięgiem ostatniego zlodowacenia na tym obszarze. Równina Augustowska rozpościera się na wysokości 190 m n.p.m. na południu i 130 m n.p.m. na północy, przy Kotlinie Biebrzańskiej. W południowej części Równiny Augustowskiej znajduje się Puszcza Augustowska o powierzchni ok. 1000 km². Jest to pozostałość tzw. Puszczy Perstuńskiej, o której zachowały się zapiski historyczne jako o obszarze zamieszkałym we wczesnym średniowieczu przez Jaćwingów.

Kotlina Biebrzańska jest to rozległe, zabagnione obniżenie, którego powstanie wiąże się z końcowymi stadiami zlodowacenia środkowopolskiego. Kotlina ma powierzchnię ok. 2600 km², długość ponad 100 km a szerokość 1–25 km. W czasie ostatniego zlodowacenia Kotlina funkcjonowała jako pradolina. W okresie późnolodowcowym rozwinęły się na niej procesy zatorfienia, które doprowadziły do powstania kilkumetrowej warstwy torfu. Obecnie są to naturalne tereny łąkowe. W Kotlinie można wyróżnić dwa poziomy morfologiczne, tworzące dwa różne typy krajobrazów: zatorfione, pokryte łąkami dno kotliny oraz piaszczyste poziomy tarasowe, na których występują wydmy i lasy. Poziomy tarasowe są położone 4–5 m i 10–15 m wyżej niż dno kotliny. Główną rzeką Kotliny jest Biebrza – prawy dopływ Narwi. Biebrza wypływa ze Wzgórz Sokólskich w okolicach wsi Nowy Dwór. Biebrza ma długość 164 km. Od ujścia rzeki Netty (ok.20 km w dół Biebrzy od Sztabina 50 –38), jest ona włączona do systemu szlaku wodnego Kanału Augustowskiego. Torfowiska Kotliny Biebrzańskiej należą do największych w Polsce. Wyróżnia się kilka ich większych kompleksów: Czerwone Bagno, Ławki i Wizna. W północno–wschodniej części Kotliny występują dwie tzw. kępy: Wyspa Sztabińska, Sztabin (50–38) i Wyspa Jastrzębska, Jastrzębna (60–48), zbudowane z utworów geologicznych innych niż cała Kotlina, bo pochodzących z innego stadium zlodowacenia. Kotlina Biebrzańska jest obszarem chronionego krajobrazu.

Wzgórza Sokólskie nazywane też Dąbrowsko–Sokólskimi, rozpościerają się wzdłuż granicy Polski od Lipska (58–58) na północy, do Krynek na południu. Ukształtowane one zostały w najstarszym stadium ostatniego zlodowacenia. Nie ma takich utworów geologicznych na innych terenach Polski.W materiale narzutowym są skały ze wschodniej Finlandii i Karelii, przyniesione tu przez lodowiec. Nachylenie zboczy na obszarze Wzgórz jest duże i w niektórych miejscach przekracza 15°. Wzgórza Sokólskie stanowią obszar chronionego krajobrazu.

Hrodzieńskaje uzwyszsza (Wzniesienie Grodzieńskie) jest zachodnią częścią północno–zachodniego odgałęzienia wyżyny o nazwie Biełaruskaja hrada (Białoruska Wyżyna). Wysokość terenu na Wzniesieniu Grodzieńskim dochodzi do 247 m n.p.m. Jego urozmaicony krajobraz morenowy jest typowy dla terenów polodowcowych. Pobrzeże Wzniesienia jest pocięte przez erozję. Występujące na nim lasy są w większości lasami sosnowymi.

Siaredniemanskaja nizina (Nizina Środkowego Niemna) jest sandrową równiną obejmującą obszar należący do Białorusi i Litwy. Rozciąga się ona z zachodu na wschód na długości 60–75 km i z południa na północ na szerokość 45 km. Położona jest na 2 poziomach: 110–140 m n.p.m. górny poziom i ok. 80 m n.p.m. w przełomie Niemna (jest to najniżej położony teren na obszarze Białorusi). Na Nizinie znajdują się następujące dopływy Niemna: Kotra i Hożka (prawe) oraz Czarna Hańcza (lewy). Nizina jest w 40% porośnięta lasami, z których 60% to lasy sosnowe. Występują też: brzoza, świerk, czarna olcha. Na Nizinie znajdują się 2 duże kompleksy leśne: Hrodzienskaja puszcza (Grodzieńska Puszcza) 15–20 km na północy–wschód od Grodna oraz Kotranska puszcza (Kotrańska Puszcza) w dorzeczu rzeki Kotry. Występuje tam dużo jezior (największe: Bielaje woziera – Jezioro Białe) i bagien (największe: Światoje bahno–Święte Bagno).

Pod względem cech przyrodniczych obszar północno–wschodniej Polski i przyległych obszarów Białorusi i Litwy (w tym i teren przedstawiony na tym arkuszu mapy) jest zbliżony do obszaru Europy Wschodniej. W jego podłożu zalegają stosunkowo płytko (od kilkuset do tysiąca kilkuset metrów) skały krystaliczne platformy wschodnioeuropejskiej. Pod względem klimatycznym zaznaczają się tu silne wpływy kontynentalizmu. Wyrażają się one w stosunkowo długich i mroźnych zimach, z długotrwałym zaleganiem szaty śnieżnej oraz zlodzeniem jezior i rzek (do 3 miesięcy) a także krótkim okresem wegetacyjnym (ok.190 dni). Średnia roczna temperatura w okolicach Suwałk wynosi ok. 6°C. Średnia temperatura stycznia spada poniżej –4°C, podczas gdy na tej samej szerokości geograficznej w zachodniej części Polski wynosi ona –1°C do –1,5° C. Zima w omawianym regionie trwa 2–3 razy dłużej niż na zachodzie Polski. Średnia temperatura najcieplejszego miesiąca letniego wynosi tu 17–18°C. Roczna amplituda średnich temperatur, będąca częściowo miernikiem stopnia kontynentalizmu, wynosi 22–23°C. Najniższa, zanotowana temperatura powietrza w tym regionie wynosiła –38°C, zaś najwyższa – +34°C. Amplituda bezwzględna temperatur wynosi więc aż 72° C. Letnich dni, tzn. o temperaturze 25°C jest od 25 do 31, a dni upalnych (o temperaturze 30°C) – od 2 do 6 w roku. Okres zimy (średnia temperatura dobowa niższa od 0° C) wynosi tu 100–120 dni. Dla porównania, w zachodniej części Polski takich dni jest mniej niż 30. Sumy opadów w tym regionie nie odbiegają od średnich wartości dla Polski i wynoszą 550–700 mm.

Pałac Hr. Wołłowicza w Nowosadach

Fot. Robert Sarnowski

Tym cechom klimatu odpowiada przynależność północno–wschodniej Polski i przyległych obszarów Białorusi i Litwy, do subborealnej strefy leśnej Europy Wschodniej, dla której charakterystycznym składnikiem lasów jest świerk. Brak jest natomiast buku, dębu bezszypułkowego, jaworu i innych gatunków drzew środkowoeuropejskich.

W 1935 r. S. Lencewicz w pracy „Rubież antropogeograficzna w Polsce" wskazał również na odrębność obszaru ówczesnej północno–wschodniej Polski (w skład którego wchodziły obecne przygraniczne terytoria Białorusi i Litwy), od jej ziem zachodnich i południowych. Analizując zasięg terytoriów przedhistorycznych i etnograficznych, doszedł on do wniosku, że w obrębie granic Polski, geograficzna rubież między Europą Wschodnią a Zachodnią przebiega między środkowym biegiem Wisły i środkowym biegiem Bugu. Już w neolicie znajdowała się tu granica pomiędzy kulturą ceramiki sznurowej na zachodzie a kulturą toporków bałtyckich na północno–wschodzie. W okresie późniejszym była to granica zasięgu pewnych podstawowych cech kultury materialnej wschodnioeuropejskiej, jak np. występowanie sochy, hołobli i dugi. W XII–XV w. podobny przebieg miała także granica polityczna Wielkiego Księstwa Litewskiego (linia: Węgrów, Nur, Tykocin, Wizna, Goniądz, Rajgród). Obecnie granica zasięgu cech kultury materialnej wschodnioeuropejskiej (występowanie hołobli, dugi) przebiega bardziej na wschód, po linii: Mielnik, Drohiczyn, Choroszcz, Suchowola, Lipsk.

Tereny położone na północny wschód od środkowej Wisły przez cały okres swojej geologicznej historii tworzyły sztywny blok, ulegając niewielkim ruchom pionowym. Jest to peryferyjna część wielkiej platformy wschodnioeuropejskiej, sąsiadująca od zachodu z platformą paleozoiczną Europy Zachodniej. Podłoże prekambryjskie w tym regionie najpłycej występuje w okolicach Sokółki i Krynek (230 – 250 m głębokości). Obniża się ono w kierunku północnym (pod Suwałkami – do 630 m) i południowym. Utwory prekambru to granity, granodioryty, sjenity, gnejsy, migmatyty i amfibolity.

W okresie karbonu, dolnego i środkowego triasu oraz jury część platformy wschodnioeuropejskiej, w tym i omawiany region pokrywało przejściowo, wielokrotnie morze. Ostatni wielki przystęp morza na tym obszarze miał miejsce w kredzie środkowej. U schyłku trzeciorzędu morze całkowicie ustąpiło. Zaczęły tu wtedy wkraczać wielkie ssaki (nosorożec, mastodont), których szczątki znaleziono w tym regionie. Po tym okresie od północy wielokrotnie nasuwały się lodowce. Ostatnie zlodowacenie na omawianym terytorium objęło, wg prof.J. Kondrackiego, obszar od północy po Grajewo, Rajgród, Augustów. Dzieje geologiczne opisywanego regionu uwarunkowały występowanie w nim określonych surowców naturalnych.

W okolicach Suraża nad Narwią, Dąbrowy Białostockiej, Sokółki i Grodna (54–88) występują złoża kredy. W okolicach Suwałk stwierdzono występowanie rud żelaza i ropy naftowej. Iły jeziorne i gliny zwałowe stanowiące surowiec dla przemysłu ceramicznego występują na całym omawianym obszarze (stąd liczne cegielnie w tym regionie). Wydobywane są również piaski wydmowe i rzeczne, wykorzystywane do produkcji cegieł silikatowych i częściowo w przemyśle szklarskim. Żwiry glacjofluwialne i głazy narzutowe służą jako materiał w budownictwie i drogownictwie.

Torfy mają zastosowanie jako uzupełniające źródło opału dla potrzeb miejscowej ludności, w użyźnianiu gleby i w lecznictwie. Nie jest dziś eksploatowana darniowa ruda żelaza, występująca miejscami na bagnach. Dawniej była ona wytapiana w specjalnych piecach, w wielu miejscach tego regionu. Badania wykazały, że ruchy tektoniczne na obszarze omawianego regionu są nieznaczne i wahają się w granicach 1–2 mm na rok. Obszar ten ma tendencję wypiętrzającą. Tylko w strefie dolnej Biebrzy i Narwi ruchy te mają tendencję obniżającą teren.

Obszar przedstawiony na niniejszym arkuszu mapy jest to zlewnia Niemna i Biebrzy. Główną rzeką dorzecza Niemna jest tu Czarna Hańcza. Jej bieg jest częścią Kanału Augustowskiego, który przez jeziora pod Augustowem i rzekę Nettę (prawy dopływ Biebrzy) łączy dorzecze Niemna z dorzeczem Wisły. Całkowita długość Kanału wynosi 101 km, z czego w granicach Polski znajduje się odcinek 82 km. Na Kanale zostało wybudowanych 18 śluz, z których 14 znajduje się w Polsce a 4 w Białorusi. 13 spośród nich znajduje się na omawianym arkuszu:

Śluza Swoboda – jednokomorowa, nad śluzą mostek o znaczeniu lokalnym;
Śluza Gorczyca – jednokomorowa, nad śluzą most drogowy; **Śluza Paniewo** – schodkowa, dwukomorowa, zbudowana w latach 1974–79. Starą rozebrano w latach 1974–79; **Śluza Perkuć** – jednokomorowa, nad śluzą most drogowy o znaczeniu lokalnym; **Śluza Mikaszówka** – jednokomorowa, nad śluzą most drogowy; **Śluza Sosnówek** – jednokomorowa; **Śluza Tartak** – jednokomorowa, nad śluzą most drogowy o znaczeniu lokalnym; **Śluza Kudrynki** – jednokomorowa, nad śluzą most drogowy o znaczeniu lokalnym; **Śluza Kurzyniec** – jednokomorowa, położona w pasie granicznym, częściowo zniszczona; **Śluza Wołoszek** – jednokomorowa, położona na obszarze Republiki Białoruś; **Śluza Dąbrówka** – położona na obszarze Republiki Białoruś; **Śluza Niemnowo** – trzykomorowa, ostatnia śluza Kanału Augustowskiego położona na obszarze Republiki Białoruś.

Śluzy te pozwalają pokonać różnicę wysokości 15 m od strony Biebrzy do Augustowa i 41 m od strony Niemna do Augustowa. Kanał wybudowano w latach 1824–1839 w okresie Królestwa Kongresowego, wg projektu gen. Ignacego Prądzyńskiego. Kanał Augustowski miał pełnić ważną rolę transportową, łącząc środkową Wisłę z portem Windawa(Vendspil–Łotwa) poprzez Niemen i Dubisę, w celu ominięcia należących do Prus portów południowego Bałtyku. Jednakże całego szlaku nieukończono, a rozwój komunikacji kolejowej w połowie XIX w. uczynił go mniej potrzebnym. Obecnie służy on do przewozów drewna do tartaku w Augustowie (68–30) oraz do obsługi ruchu turystycznego w okolicach tego miasta. Kanał Augustowski wraz z całym zespołem budowli: jazy, mosty, śluzy, obudowa brzegów itp. został uznany za zabytek techniki.

W opisywanym regionie żyją ptaki i zwierzęta nie występujące w innych częściach kraju lub występujące gdzie indziej bardzo rzadko. Reliktami okresu borealnego są łoś i zając bielak. Żyje tu bóbr, jeleń, sarna, dzik, zając szarak, borsuk, kuna. Ptakami z okresu subborealnego (1000 lat p.n.e), występującymi tylko w tym regionie są: biegus zmienny, dzięcioł białogrzbietowy, dziwonia, kaczka krakwa, kaczka rożeniec, kaczka świstun, krzyżodziób, kwiczoł, nur czarnoszyi, orzeł grubodzioby, sowa błotna, sowa mszarna, tracz długodziób i tracz nurogęś. Lęgną się tu też: czapla siwa, bocian czarny, kuropatwa, cietrzew i głuszec. W jeziorach występuje tak rzadka ryba jak sieja i sielawa. W wodach tego regionu występuje wiele pospolitych ryb: węgorz, szczupak, leszcz, lin, okoń, płoć.

Na omawianym obszarze występują następujące postacie lasów: bory, grądy i olsy. Bory rosną w środowisku kwaśnym, na glebach bielicowych. Na ich drzewostan, zależnie od stosunków wilgotnościowych i żyzności gruntów składają się: sosna, brzoza, świerk. W runie rosną: borówka, brusznica, borówka czarna i trzcinnica modra oraz (w borach bagiennych–borówka bagienna (łochynia), widłak. W borach mieszanych dodatkowo występuje: dąb, lipa i grab a w runie: zawilec gajowy, konwalia majowa, paproć orlica pospolita i inne. Grądy rosną na żyźniejszych, gliniastych glebach. Charakterystycznymi są w nich: dąb, grab, lipa drobnolistna i klon zwyczajny. Olsy rosną na niskich torfowiskach i glebach murowo–bagiennych. Mają one w drzewostanie przede wszystkim olchę czarną a także: wierzbę, wiąz, jesion, świerk. W runie występują pokrzywy, turzyce, skrzypy. Proporcja lasów liściastych do borów wynosi w tym regionie 1:4.

Wykopaliska świadczą o tym, że człowiek pierwotny żył na rozpatrywanym obszarze już na początku środkowej epoki kamiennej (mezolitu), która przypada na preborealną i borealną fazę klimatyczną (700–5000 lat p.n.e.). Na początku młodszej epoki kamiennej (neolitu) czyli ok. 6000 lat temu, rozprzestrzenione już było tu rolnictwo motykowe. Uważa się, że późniejsza grupa ludnościowa, której charakterystycznymi śladami są lepione ręcznie i słabo wypalane naczynia gliniane, należała do prafińskiej grupy językowej. Przed ok. 4000 lat temu zajmowała ona znaczną część północno–wschodniej Europy. Zachodnią rubieżą jej występowania było Pojezierze Mazurskie. U schyłku neolitu na to pojezierze z zachodu rozprzestrzeniła się ludność, której kultura materialna charakteryzowała się amforami kulistymi lub ceramiką z ornamentem sznurowym.

Narzędzia z brązu pojawiły się w omawianym regionie ok. 1300–1100 lat p.n.e. Z końca epoki brązu pochodzą stosunkowo liczne płaskie cmentarzyska całopalne. Ich charakter i znajdowana ceramika świadczą o tym, że są to pozostałości kultury łużyckiej, uważanej za prasłowiańską. Osadnictwo prasłowiańskie zapełniało zachodnią część Pojezierza Mazurskiego, dochodziło do Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, która przez jakiś czas stanowiła granicę plemienną. Na wschód od niej znajdowały się siedziby ludności, grzebiącej prochy swoich zmarłych na cmentarzyskach kurhanowych. Znajdywana w nich ceramika jest inna od łużyckiej. Uczeni uważają, że ludność ta należała do grupy prabałtyckiej, z której wywodziły się plemiona Prusów, Jaćwingów, Aukszotów i Żmudzinów (Aukszoci i Żmudzini – to przodkowie współczesnych Litwinów). Około 400 lat p.n.e. ludność ta zaczęła rozprzestrzeniać się ku zachodowi, o czym świadczą znaleziska w zachodniej części Pojezierza Mazurskiego.

Żelazo pojawiło się na tych terenach na początku naszej ery. Poprzez szlaki handlowe docierały na ten obszar wpływy rzymskie, o czym świadczą znaleziska monet, paciorków oraz naczyń brązowych i szklanych.

W okresie wędrówek ludów (V–VIII w.n.e.) na obszarze omawianego regionu nie było większych przesunięć etnicznych. We wczesnym średniowieczu pojawiły się wzmianki o ludzie, który niemieccy podróżnicy nazywali Sudawami a słowiańscy sąsiedzi – Jaćwingami, Jaćwiahami. W XI–XIII w. Jaćwingowie zamieszkiwali obszar na wschód od Krainy Wielkich Jezior Mazurskich po dolinę Niemna na wschodzie i po Kotlinę Biebrzańską na południu. Ocenia się, że w XIII w. Jaćwingów było ok. 50 tys., żyjących wśród puszcz na tzw. „włościach". Źródła historyczne mówią o 14 włościach i 3 grodach jaćwieskich.

Na północny–wschód od ziem Jaćwingów były obszary zamieszkałe przez Aukszotów i Żmudzinów. Na zachód od terytorium Jaćwingów aż do obszaru dolnej Wisły żyli Prusowie. Na południe od Krainy Wielkich Jezior, na zachód od dolnego biegu Biebrzy, na obszarach nad dolnym Bugiem i dolną Narwią żyli Mazowszanie też Mazurami. Utworzyli oni swoją organizację państwową–Księstwo Mazowieckie, samodzielne do początków XVI w., sprzymierzone z Królestwem Polskim przez większość swoich dziejów.

Na południe od Biebrzy i na wschód od terenów Mazowszan rozciągały się tereny Dregowiczów (na zachód od Niemna) i Krywiczów (na wschód i na północ od tej rzeki). Krywicze i Dregowicze – to przodkowie współczesnych Białorusinów (w średniowieczu byli oni nazywani Litwą).

W XII w. Mazowsze toczyło liczne wojny z Prusami i Jaćwingami. Szukając sprzymierzeńców, książę mazowiecki Konrad I uczynił krok, który szkodził państwu polskiemu przez kilka stuleci, aż do XX w.: sprowadził rycerski Zakon Niemiecki (zwany w Polsce Krzyżackim) do zwalczania Prusów i Jaćwingów. Zakon ten szybko podbił ich ziemie. Prowadząc politykę eksterminacji autochtonicznej ludności, już do końca XIII w. wyniszczył i rozproszył naród Jaćwingów. Parę stuleci później zakończył wyniszczanie narodu Prusów. Języki pruski i jaćwieski zamilkły na zawsze. Pojedyncze słowa dotrwały do naszych czasów w toponimii (nazwach własnych obiektów terenowych) omawianego regionu.

Państwo krzyżackie stało się wkrótce poważnym zagrożeniem dla Polski a także, dla ukształtowanej w XIII w. państwowości białorusko–aukszocko–żmudzińskiej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wieloletnie wojny prowadzone przez Krzyżaków z sąsiadami wyniszczały ludność tego regionu i regionów sąsiednich. W 1422 roku, w układzie melneńskim (nazwa od wsi i jeziora Melno, obecnie Mełno w woj. bydgoskim) dokonano ostatecznego podziału ziem Jaćwingów pomiędzy państwa krzyżackie i Wielkie Księstwo Litewskie. Wytyczona wówczas granica przetrwała przeszło 500 lat, do 1945 r. jako wschodnia granica Prus Wschodnich. Przebiegała ona ok. 20 km na zachód od Suwałk.

Granica między Mazowszem a Wielkim Księstwem Litewskim w tym regionie ustaliła się w XV w. na linii dolnego biegu Łęgu i Biebrzy. Wizna była przez długi okres grodem granicznym. Jest on wspomniany już w dokumentach z XI w.

Obszary położone bardziej na południe (tereny między Narwią i Nurcem) były kolonizowane przez osadnictwo mazowieckie z zachodu i przez ruskie (białoruskie) – od wschodu.

Po III rozbiorze Polski cały obszar po Niemen na wschodzie i po Bug na południu znalazł się w zaborze pruskim. W okresie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego obszar na zachód i na północ od Biebrzy wchodził w ich skład. Obszar na południe i wschód od Biebrzy został w 1807 r.(traktat tylżycki) włączony do imperium Rosji. W okresie II Rzeczypospolitej Polskiej, w skład utworzonego w 1919 roku województwa białostockiego weszły również powiaty grodzieński i wołkowyski, obejmujące tereny położone się obecnie w granicach Białorusi. W czasie II wojny światowej Niemcy jeszcze raz zagarnęli ten region, włączając je do Prus, tym razem na kilka lat.

Obecnie, na omawianym obszarze zachowały się pozostałości historycznie uwarunkowanych stosunków narodowych, religijnych i politycznych. Większość ludności żyjącej w północno–wschodnim regionie Polski stanowią Polacy. W okolicach Sejn mieszka kilka tysięcy Litwinów. W zachodniej i północnej części województwa suwalskiego mieszka kilka tysięcy Ukraińców (prawosławnych i grekokatolików) przesiedlonych tu w ramach akcji „Wisła" w 1947 r. W tym województwie zachowało się parę wsi rosyjskich osadników–starowierców, którzy przybyli tu w końcu XVII i na początku XVIII wieku. We wschodniej części województwa białostockiego mieszka parę tysięcy katolickiej i prawosławnej ludności białoruskiej. Przetrwało tam również parę wsi Tatarów–muzułmanów – pozostałości po osadnictwie wojskowym z XVII w. Mozaikę religijną regionu uzupełniają nieliczne gminy protestanckie oraz różne sekty. Do II wojny światowej mieszkało tu dużo ludności żydowskiej. Na grodzieńszczyźnie 75% ludności stanowią katolicy i prawosławni Białorusini. Polacy, Rosjanie, Ukraińcy, Litwini, Tatarzy stanowią mniejszości narodowe. W Litwie 80% ogółu ludności stanowią Litwini. Mniejszości narodowe to: Rosjanie, Białorusini, Polacy, Ukraińcy, Żydzi, Łotysze.

Świadectwem bytności różnych narodów w przeszłości na tym obszarze są nazwy miejscowości i obiektów terenowych. Do nazw bałckich uczeni zaliczają: Suwałki. Wschodniosłowiańskie pochodzenie mają nazwy: Hrodna (Grodno–w skład Mazowsza: Harodnia), Krasne. Polskie nazwy mają miasta, które wchodziły w skład Mazowsza: Kolno, Łomża, Nowogród, Wizna. Znacznie więcej elementów staropruskich, jaćwieskich, litewskich, mazurskich (mazowieckich) i ruskich (białoruskich) można znaleźć w nazwach obiektów fizjograficznych i nazwach małych miejscowości. Badanie tych nazw jest jedną z metod badawczych służącą do poznawania dawnych stosunków etnicznych.

Wyrazem politycznych uwarunkowań w tym regionie są granice państw. Na obszarze przedstawionym na niniejszym arkuszu mapy znajdują się terytoria należące do 3 państw: Rzeczpospolitej Polskiej, Republiki Białoruś i Republiki Litwy. Współczesne granice polityczne na tym obszarze niewiele odbiegają od granic terytoriów plemiennych z okresu wczesnego średniowiecza. Brak jest tylko Jaćwingów i Prusów. Obszar ten jest słabo zaludniony z powodu niskiej jakości gruntów rolniczych, braku bogactw naturalnych, znacznego zalesienia (27% powierzchni) występowania jezior i bagien (18% powierzchni).

Opisywany region ma charakter rolniczy. Głównymi uprawami są tu: żyto, owies i ziemniaki. W strukturze użytków rolnych jest dużo łąk. Łąki w Kotlinie Biebrzańskiej zajmują 1100 km². Hoduje się tu bydło, owce, konie i trzodę chlewną. W opisywanym regionie przemysł jest słabo rozwinięty. Największymi ośrodkami przemysłowymi są Białystok i Grodno. Najlepiej rozwiniętymi gałęziami przemysłu są: przemysł włókienniczy, odzieżowy, spożywczy i drzewny. Inne dziedziny przemysłu to: skórzano–obuwniczy i materiałów budowlanych.

Omawiany region jest peryferyjnie położony w stosunku do głównych szlaków komunikacyjnych. Stanowił on w ciągu swojej historii pogranicze różnych państw. Główne szlaki drogowe miały dominację kierunków z południowego–zachodu na północny–wschód.Pierwszą drogą bitą był szlak kowieński, wybudowany w 1820 r., prowadzący z Warszawy przez Ostrołękę, Łomżę, Augustów do Kowna. W okresie międzywojennym wybudowano szosę z Białegostoku na północ, przez most na Biebrzy w Sztabinie (50–38), do Augustowa (70–32). Po wojnie powstała gęściejsza sieć drogowa.Wybudowano szereg nowych mostów, m.in. na Biebrzy w Lipsku (58–58). Najważniejszymi szlakami drogowymi są aktualnie:
– droga europejska E12 z Pragi przez Warszawę, Białystok, gdzie rozwidla się na 2 kierunki: przez Kuźnicę do Grodna i dalej do Wilna i Petersburga oraz przez Bobrowniki do Wołkowyska, Mińska i Moskwy. Są na nich przejścia graniczne,
– trakt augustowski: Warszawa, Ostrołęka, Łomża, Grajewo, Augustów, Suwałki, Kowno,
– droga: Olsztyn, Ełk, Augustów, Grodno.

Najstarsza linia kolejowa w regionie została wybudowana w 1862 r. Była to tzw. kolej warszawsko–petersburska biegnąca przez Białystok i Kuźnicę. Drugi szlak łączył Ukrainę z portem w Królewcu i prowadził przez Białystok, Grajewo, Ełk. Gęstość sieci kolejowej i drogowej w północno–wschodniej Polsce jest najniższa w Polsce.

Opisywany region ma bardzo duży potencjał turystyczny ze względu na występujące jeziora, atrakcyjny, urozmaicony krajobraz, duże obszary leśne i stosunkowo niewielkie zanieczyszczenie wód i powietrza. Jednak dobrze zagospodarowany z punktu widzenia potrzeb turystyki jest tylko rejon suwalsko–augustowski.

W regionie północno–wschodniej Polski oraz w przygranicznych obszarach Republiki Białoruś i Litwy realizowana jest idea ekorozwoju–harmonijnego współdziałania człowieka z otaczającą go naturą. W Polsce program ten znany jest jako „Zielone Płuca Polski". „Płucami" tymi są lasy stanowiące 30% powierzchni regionu (puszcze: Romincka, Borecka, Augustowska, Knyszyńska, Białowieska); obszary bagienne: Kotliny Biebrzańskiej, doliny Narwi; sieć nieskażonych rzek i jezior stanowiących 35% powierzchni jeziornej Polski. Opad zanieczyszczeń w tym regionie jest 10–ciokrotnie mniejszy niż średni w całej Polsce, a 150 razy mniejszy niż na Górnym Śląsku. W środowisku takim mogą być rozwijane: produkcja zdrowej żywności, wszystkie formy turystyki i wypoczynku oraz lecznictwo sanatoryjne.

INFORMATOR KRAJOZNAWCZY

AUGUSTÓW (68–30) – miasto położone na zachodnim skraju Puszczy Augustowskiej, nad rzeką Nettą. Netta stanowiła niegdyś granicę między Królestwem Polskim i Wielkim Księstwem Litewskim. Powstało przy trakcie z Warszawy do Grodna. Prawa miejskie Augustów otrzymał w 1557 r. od króla Zygmunta Augusta. Obecnie jest to ośrodek przemysłu drzewnego i centrum wczasowo–turystyczne.

Z zabytków zachowały się: kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusa z 1911 r., Stara Poczta z 1829 r., zespół urządzeń i budowli Kanału Augustowskiego z XIX w., kilka kamienniczek pożydowskich w rynku z końca XIX i początku XX w., dawna synagoga (obecnie część budynku Urzędu Skarbowego), cmentarz z 1820 r., budynki koszar z końca XIX w., kościół Matki Boskiej Częstochowskiej (świątynia wybudowana w 1896 r. jako cerkiew garnizonowa, zamieniona w 1921 r. na kościół garnizonowy).

Z dokumentów wynika, że kościół Najświętszego Serca Jezusa jest szóstą świątynią na tym miejscu. Poprzednie były zorientowane ołtarzem na wschód.

Stara Poczta powstała jako stacja przeprzęgowa poczty konnej z pokojami gościnnymi, m.in. dla carskiej rodziny. Obecnie mieści się tu szkoła muzyczna.

Cmentarz został założony na piaszczystych wydmach. Jest porośnięty pięknymi, starymi sosnami. Dawniej dzielił się na osobne kwatery: rzymskokatolicką, prawosławną, ewangelicką, muzułmańską i żydowską. Znajduje się na nim dużo zabytkowych pomników i nagrobków oraz drewniana kapliczka zrębowa z 1820 r.

BRYZGIEL (86–34) – wieś położona na wysokim, południowym brzegu jeziora Wigry. Założona przez zakon kamedułów przed 1727 rokiem, jako wieś smolarzy a później rybaków. Jej nazwa pochodzi od nazwiska pierwszych mieszkańców. W 1880 r. wieś liczyła 33 domy i 220 mieszkańców.

CISÓW (58–38) – wieś – siedziba Karola Brzostowskiego, twórcy tzw. Rzeczpospolitej Sztabińskiej. W klasycystycznym dworze z XIX w. izba poświęcona jego pamięci.

FRĄCKI (86–50) – wieś powstała w XVII w. przy rudni – zakładzie produkującym żelazo z rudy darniowej. Jej właścicielem był Frącek Milewski, stąd nazwa wsi. W XVIII w. wieś stała się osadą „ziemian", czyli wolnych chłopów pełniących posługi dla dworu leśniczych w Pomorzu. Znajduje się w niej stanica PTTK.

GORCZYCA (78–48) – wieś powstała w XVII w. Nazwa pochodzi od nazwiska rudnika (wytapiacza rudy żelaza). Zakład (piec hutniczy) przetrwał do 1826 r.

GRODNO (54–88) – w języku białoruskim Hrodna, miasto obwodowe w Republice Białoruś, 300 tys. mieszkańców, przystań na Niemnie, duży węzeł kolejowy, lotnisko. Miasto zostało założone w X–XI w. przez książąt ruskich jako gród warowny na prawym brzegu Niemna, przy ujściu rzeki Harodniczanki. Szybko przekształcił się on w ośrodek miejski. „Ipacjewski Latopis" wspomina o Grodnie pod 1128 rokiem jako o stolicy księstwa grodzieńskiego, którym władał książę Wsiewołod Dawidowicz ze starej dynastii Rurykowiczów. W XIII w. księstwo grodzieńskie dołączyło do związku innych księstw białoruskich, które później, po przyłączeniu się ziem Żmudzi i Aukszoty, utworzyły Wielkie Księstwo Litewskie.

Grodno często było napadane przez Krzyżaków (1284, 1306, 1311, 1328, 1393 r.). Od 1376 roku, w okresie władzy wielkoksiążęcej księcia Witolda, Grodno było drugą stolicą Wielkiego Księstwa Litewskiego. W 1496 roku miasto uzyskało prawa magdeburskie (do tego czasu funkcjonowało na tzw. prawie ruskim). W latach 1576–86 było rezydencją króla Stefana Batorego jako tytularnego wielkiego księcia Wielkiego Księstwa Litewskiego. W okresie 1589 –1795 Grodno było centrum tzw. Grodzieńskiej ekonomii, tzn. latyfundiów, z których dochody szły na utrzymanie królewskiego dworu. Ekonomia grodzieńska do połowy XVIII w. dzieliła się na klucze, wójtostwa i wsie, a od 2 połowy XVIII w.– na „gubernie" (Janowską, Dąbrowską, Sokólską, Krynecką, Kwasowską i Jeziorską), w skład których wchodziło 49 kluczy, 24 folwarki, 1 leśnictwo, 13 miast i miasteczek, 368 wsi i 5 puszcz. Miała ona ok. 7300 włók ziemi (155 tys. ha), 10600 gospodarstw i 43000 ludzi pracujących na królewski dwór.

W 1591 r. w Grodnie była założona drukarnia bractwa prawosławnego, która wydawała książki w różnych językach, m.in. w polskim i białoruskim. Pod koniec XVIII w. starosta grodzieński A.Tyzenhauz założył w okolicy Grodna manufaktury królewskie oraz teatr i szkoły w samym mieście.

Najważniejszymi zabytkami Grodna są: cerkiew św. Borysa i Gleba na Kałoży z XII w. zbudowana przez budowniczego Piotra Miłoniega z Grodna; Stary Zamek z XIV w., przebudowany po 1579 roku i w XIX w.(na terenie zamku są ślady dwóch cerkwi: z 1 połowy XII w. i z XIV w.) obecnie mieści się tu Muzeum Historyczno–Przyrodnicze; Nowy Zamek z XVIII w., przebudowany w XIX w., od 1795 r., do października 1797 r. mieszkał tu król Stanisław August Poniatowski, tu podpisał III rozbiór Polski (obecnie mieści się tu Muzeum Sztuki i Militariów); kościoły i klasztory: Bernardynów z XVI – XVIII w., Brygidek z XVII w., Franciszkanów z XVII w., Jezuitów z XVII i XVIII w.; pozostałości pałacu Tyzenhausa z XVIII w.

Grodno jest miastem Elizy Orzeszkowej. W bibliotece znajduje się wystawa poświęcona pisarce, na zewnątrz tablica w języku białoruskim i polskim. W domu tym mieszkała pisarka w latach 1894–1910.

Grodno. Cerkiew na Kołoży

GRUSZKI (72–60) – wieś powstała w XVIII w. jako osada drwali. Były przy niej: piec suchej destylacji drewna służący do wytwarzania potażu (węglan potasu) oraz smolarnia o nazwie Paniówka. We wsi znajduje się pomnik ku czci powstańców Konstatego Ramotowskiego „Wawra", dowódcy z powstania styczniowego. W odległości 2 km od wsi znajduje się uroczysko „Powstaniec" z mogiłą powstańców poległych w bitwie 28.6.1863 r. Na południe od wsi, przy drodze do Rubcowa znajdują się stare dęby – pomniki przyrody oraz uroczyska: Cygańskie Mogiłki i Łoz[illegible]y Pańkowskie z ciekawym drzewostanem.

GOŻA (68–86), w języku białoruskim Hoża – wieś na obszarze Białorusi będąca siedzibą tzw. sielsawieta – najniższej jednostki administracyjnej (odpowiednik urzędu gminy w Polsce). W pobliżu znaleziono pozostałości osiedli ludzi z okresu paleolitu i mezolitu. We wsi kościół Św. Piotra i Pawła, w ołtarzu głównym obraz Matki Boskiej, a w jednym z bocznych – obraz ze złoceniami Pana Jezusa Ukrzyżowanego.

GRANDZICZY (58–86), w języku białoruskim Hrandziczy – wieś na obszarze Białorusi – siedziba „sielsawieta". Blisko niej odkryto miejsca o… paleolitu i mezolitu.

HUTA (56–34) – wieś. W XIX w. mieściły się tu zakłady przemysłowe hr. Karola Brzostowskiego: huta żelaza, huta szkła, zakład produkcji maszyn rolniczych (sieczkarni, kieratów, wialni, młockarni, pługów, koparek do ziemniaków, mechanicznych dojarek do krów, maszynek do obierania ziemniaków i bicia masła). Jeszcze dzisiaj można zauważyć ślady tych zakładów. Było też osiedle robotników w większości sprowadzonych z Saksonii i Prus. Hr. K. Brzostowski (wnuk Joachima Litawora Chreptowicza) wprowadził w swoich dobrach (tzw. Rzeczpospolitej Sztabińskiej), obejmujących m.in. Hutę, Cisów (58–38), Podcisówek (58–36), Sztabin (52–38), swoisty system ekonomiczno–społeczny, bardzo radykalny jak na ówczesne czasy; pańszczyznę zastąpił dzierżawą a później uwłaszczył chłopów; wprowadził bezpłatną opiekę lekarską i powszechną oświatę finansowaną przez gminę, przez co wyeliminował analfabetyzm; stworzył system gospodarczy premiujący przedsiębiorczość [illegible]mię; założył kasę oszczędnościową i lombard, dający kredyt na „słowo honoru", upowszechnił ubezpieczenie od ognia; zorganizował samorząd wiejski wybierany przez ogół mieszkańców; założył spółdzielnię rolniczo–przemysłową.

JASIONOWO (62–52) – mała wieś, wspomniana w 160[illegible] r. jako własność plebana z Lipska. 26.8.1943 r. hitlerowcy rozstrzelali prawie wszystkich mieszkańców wsi w ramach akcji odwetowej za działalność partyzancką. Obecnie mieszkają we wsi tylko 2 rodziny osób ocalałych przypadkowo z pacyfikacji. Na miejscu mogiły stoi duży krzyż i murowana kapliczka z 1979 r.

KALETY (78–68) – wieś u zbiegu granicy polskiej, białoruskiej i litewskiej. We wsi kaplica z 1935 r. zbudowana przez żołnierzy WP garnizonu grodzieńskiego i 3 kompanię KOP stacjonującego w Kaletach od 1939 r. Kaplica została rozebrana do fundamentów, a w 1993 r. miejscowa ludność z pomocą ks. proboszcza odbudowała ją. We wsi mogiła 23 żołnierzy polskich zamordowanych 23.IX.1939 r., ekshumowanych w 1990 r. z leśnych grobów wokół wsi.

KRASNYBÓR (56–44) – wieś. Nazwa jej pochodzi od puszczy Krasny Bór. Puszcza ta od 1506 roku była własnością Litaworów – Chreptowiczów. Adam Iwanowicz Chreptowicz (przodek Joachima Litawora Chreptowicza – kanclerza wielkiego litewskiego, współtwórcy Komisji Edukacji Narodowej) wybudował we wsi dwór i wytyczył place pod miasto z trójkątnym rynkiem, na którym 3 razy w roku odbywały się duże jarmarki. W latach 1584–1589 Chreptowicz wybudował tu cerkiew dla miejscowej ludności i prawosławny klasztor dla szerzenia oświaty. Cerkiew ta, to obecnie kościół p.w. Zwiastowania N.M.P. Jest najstarszym obiektem sakralnym na Suwalszczyźnie. Stanowi ciekawe połączenie form renensansowych z późnogotyckimi. Nawiązuje też do średniowiecznych tradycji budownictwa cerkiewnego. Wieża została dobudowana w 1913 roku. W świątyni znajdują się stare freski, cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, pochodzący z przed 1 połowy XVII wieku i rzeźba Ukrzyżowanego Chrystusa z przełomu XVII i XVIII wieku.

We wsi znajduje się cmentarz z licznymi nagrobkami żeliwnymi z Huty Sztabińskiej.

Na cmentarzu jest kościół parafialny św. Rocha, będący rozbudowaną kaplicą z 1870 r.

LESNAJA (74–68) – wieś nad Kanałem Augustowskim na obszarze Białorusi. Przed wojną nazywała się Wólką Rządową. W okresie budowy Kanału znajdował się w tej wsi pierwszy w Polsce zakład produkujący smołowiec (asfalt drzewny). Kierował nim jeden z budowniczych Kanału, inż. Wojciech Korczakowski.

LIPSK (58–58) – miasto położone nad Biebrzą. Na tym miejscu była wieś Wola Lipsk wspomniana w źródłach pisanych w 1533 r. Prawa miejskie (magdeburskie) otrzymała od Stefana Batorego w 1580 r. Król zamierzał wybudować tu port rzeczny (stąd łódź żaglowa w herbie) i urządzić punkt etapowy na drodze handlowej między Grodnem (Niemnem) a Mazowszem (Biebrzą, Narwią). Urządzał je ówczesny leśniczy perstuński, Piotr Wiesiołowski. Od czasów pomiaru włócznego zachował się pasmowy układ przestrzenny miasta z prostolinijną, regularną siatką ulic. Mieszkańcy Lipska licznie brali udział w walkach narodowo–wyzwoleńczych. Prawa miejskie Lipsk utracił przejściowo na okres 1867– 1983 r. Jest tu neogotycki kościół p.w. Matki Boskiej Anielskiej z 1906 r. Znajduje się w nim cudowny obraz Matki Boskiej z XVII w.– pozostałość po cerkwi oraz po dużej i znaczącej niegdyś społeczności prawosławnej (a później, od XVII w. – unickiej) na tych terenach.

Lipsk jest ośrodkiem sztuki ludowej. W Lipsku i okolicach są wytwarzane oryginalne tkaniny wg starej, tradycyjnej technologii: dywany dwuosnowowe i sejpaki. W Lipsku rozpoczyna się niezwykle ciekawy szlak kajakowy po Biebrzy.

MIKASZÓWKA (76–56) – powstała na miejscu rudni prowadzonej od połowy XVII wieku do 1826 roku. We wsi zachowało się wiele obiektów tradycyjnego, drewnianego budownictwa, m.in. kościół p.w. Marii Magdaleny wybudowany w 1907 roku. Jego wnętrze jest urządzone w tradycyjnym puszczańskim stylu (liczne poroża jeleni i łosi). Przy moście przez Kanał Augustowski znajduje się śluza Mikaszówka, zbudowana w 1828 r.

MONKINIE (84–36) – wieś, której nazwa przyjęła się od nazwy uroczyska leśnego („mank" po jaćwiesku znaczyło „błoto"). Początkowo była to osada drwali Budy Monkinie, wspomniana po raz pierwszy w 1749 r. Znajduje się w niej ładny drewniany kościół trójnawowy p.w. Matki Boskiej Anielskiej wybudowany w 1924 r. w puszczańskim stylu tych okolic.

NIEMNOWO (74–80) – osada nad Kanałem Augustowskim. Tu znajduje się największa, trzykomorowa śluza zbudowana przez Jana Pawła Lelewela (brat Joachima) w 1829 r. We wsi zachował się domek śluzowego z pocz. XX w. We wsi prywatne muzeum, w którym znajdują się mapy ręcznie malowane z 1870r. Półtora km w górę kanału znajduje się sprawny jaz „Kurkul", regulujący poziom wody w białoruskiej części kanału. Przy śluzie prywatne kwatery.

NOWOSADY (66–76) – we wsi pałac barokowy hr. Wołłowicza. Przed II wojną światową mieściło się tu sanatorium dla alkoholików. W latach 1946–49 pałac został odremontowany. Obecnie mieści się tu sanatorium. Wokół piękny park i stawy.

OKÓŁEK (82–54) – wieś powstała w XIX w. Czarna Hańcza w tym miejscu meandruje, a na jej starorzeczu rosną rzadkie rośliny: rosiczka, storczyk okrągłolistny, storczyk krwisty, gwiazdnica grubolistna. Niedaleko tej wsi, przy żółtym szlaku prowadzącym do Rygoli (76–58) można obejrzeć zabytkowy dąb szypułkowy i głaz pamiątkowy ku czci VIII Uderzeniowego Batalionu Kadrowego AK.

PIESCZANY (72–76) – wieś na obszarze Białorusi, przy moście na drodze z Sopockina do Kadysza znajduje się radziecki bunkier z tablicą pamiątkową, należący do tzw.linii Mołotowa, zw. też „zębami Stalina". Podobne bunkry znajdujące się w pobliżu wsi ułożone są w terenie na kształt szachownicy. Są one przeważnie uszkodzone od wewnątrz ładunkami wybuchowymi przez wycofujące się wojska niemieckie.

Śluza Niemnowo

Fot. Robert Sarnowski

POLNICA (72–84) – wieś na obszarze Białorusi. Niedaleko niej odkryto pozostałości osiedla ludzi z końca paleolitu.

PŁASKA (76–48) – wieś, siedziba urzędu gminy. Założona była jako osada drwali. Nazwa pochodzi zapewne od nazwy rzeczki dzisiaj nazywanej Serwianką lub Suchą Rzeczką a dawniej Płaską. Niedaleko wsi znajduje się binduga, miejsce zsuwania ściętych drzew do wody.

RYGOL (76–60) – wieś, która rozwinęła się w okresie budowy Kanału Augustowskiego. W 1941 r. w rejonie wsi hitlerowcy zorganizowali obóz przejściowy dla jeńców radzieckich, gdzie zginęło ok. 3000 ludzi. Podczas okupacji była tu silna komórka polskiego podziemia.

SOPOCKIN (70–74) – w języku białoruskim Sapockin, osiedle miejskiego typu na obszarze Białorusi. Związane jest ono funkcjonalnie z Grodnem. Powstało w Wielkim Księstwie Litewskim. W 1786 roku otrzymało prawo na coroczne jarmarki. W końcu XIX w. mieszkało w nim ok. 4000 ludzi. Były w nim wówczas zakłady produkcji kafli, płyt cementowych, szkła, oleju. Obecnie są w nim: zakład przemysłu drzewnego i dziewiarskiego, młyn, 2 szkoły średnie, szpital. Znajduje się tu kościół katolicki zbudowany w 1612 r. w stylu gotyckim przez hr. Antoniego Wołłowicza. Na cmentarzu kwatera żołnierzy polskich poległych 22.IX.1939 r. wraz z dowódcą okręgu grodzieńskiego gen. bryg. Olszyną–Wilczyńskim.

STRĘKOWIZNA (76–34) – wieś powstała w XVII w. Nazwa pochodzi od nazwiska rudnika – Strękowskiego.

STRZELCOWIZNA (82–52) – wieś postała w XVII wieku przy rudni. Niedaleko tej wsi, w dniu 3.9.1863 r. oddziały powstańcze „Wawra" Ramotowskiego i „Landera" Lenkiewicza stoczyły ostatnią w tych okolicach bitwę z wojskami rosyjskimi.

STUDZIENICZNA (72–38) – wieś w granicach Augustowa. Znajduje się w niej duży zespół sakralny, najpopularniejsze w okolicy miejsce odpustowe. W skład zespołu wchodzą:
– drewniany kościół z 1847 r. fundacji chłopa Szymona Andruszkiewicza z Pawłówki pod Sejnami,
– dzwonnica z 1820 r., przy kościele,
– kapliczka NMP na Grądziku z 1872 r. z cudownym obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej,
– studzienka na źródełku z cudowną wodą, zlokalizowana przy kapliczce.

Legenda wiąże początki świętości tego miejsca z czasami pogańskimi. Zanika powoli bardzo żywy dawniej kult świętych: Jana Nepomucena, Anny i Tekli. W latach 1861–1862, 1905–1907 i 1956 Studzieniczna była widownią manifestacji religijno–patriotycznych. Za wsią znajduje się dom zgromadzenia franciszkanek Rodziny Marii z 1932 r. prowadzącego zakład opiekuńczy dla dzieci upośledzonych. W lesie znajduje się cmentarz założony w 1832 r., na którym można zobaczyć ciekawe odlewy żeliwne z huty w Sztabinie (50–38).

SUCHA RZECZKA (74–42) – wieś letniskowa. W 1695 r. istniała tutaj krótko rudnia Obuchowskiego, a od XVIII w. do lat 20–ych obecnego wieku – duży młyn. Nazwa wsi pochodzi od nazwy rzeczki nazywanej obecnie Serwianką a wcześniej Płaską, która widocznie okresowo wysychała. W 1944 r. niedaleko wsi miały miejsce zwycięskie walki oddziałów AK i partyzantów radzieckich z Niemcami.

SZTABIN (50–38) – duża wieś gminna, dawniej miasteczko założone przez Chreptowiczów na przełomie XVII i XVIII wieku. Jest tu kościół z 1912 roku wybudowany w stylu neogotyckim za pieniądze fundacji Sztabińskiej. Warto obejrzeć zegar słoneczny i popiersie żeliwne Joachima Chreptowicza odlane własnoręcznie przez hr. Karola Brzostowskiego – właściciela zakładów przemysłowych w Hucie, twórcy tzw. Rzeczypospolitej Sztabińskiej.

WOJCIECH (72–36) – wieś powstała w XVII w. z rudni prowadzonej przez Liwskich. Obecnie stanowi część Augustowa.

PARKI I REZERWATY

BIEBRZAŃSKI PARK NARODOWY–utworzony w 1993 r., o powierzchni 59223 ha (największy w Polsce). Obejmuje najbardziej naturalny zespół torfowisk niskich i wysokich, położony w dolinie Biebrzy z jej dopływami, jeziorami, kanałami i rowami melioracyjnymi. Park jest siedliskiem cennych i rzadkich gatunków flory i fauny, szczególnie ostoi lęgowych ptaków wodno–błotnych i drapieżnych, ssaków drapieżnych oraz łosi. Reliktami roślinnymi są m. in. zarośla brzozy niskiej, bór mechowiskowy i borealne świerczyny. Biebrzański Park Narodowy jest przewidziany do wpisania na listę Światowych Rezerwatów Biosfery.

WIGIERSKI PARK NARODOWY – o powierzchni 15113 ha. Na tym arkuszu mapy przedstawiony jest tylko jego południowy skrawek. Park ten utworzony został 1.01.1989 r., jako piętnasty park narodowy w Polsce. Jego krajobraz został ukształtowany przez ostatnie zlodowacenie, które zatrzymało się na linii Płociczno–Bryzgiel (86–34). Najcenniejszymi obiektami Parku są wody, które stanowią 18% jego powierzchni. Osobliwością Parku są małe śródleśne jeziorka dystroficzne, zwane „sucharami". Otoczone są one mszarem torfowym, który niejednokrotnie odrywa się tworząc pływające wyspy. W Wigierskim Parku Narodowym występują prawie wszystkie typy zbiorowisk leśnych Polski północno–wschodniej oraz przyległych obszarów Białorusi i Litwy. Najbardziej charakterystycznymi zespołami leśnymi są: trzcinnikowo–sosnowy bór mieszany, trzcinnikowo–świerkowy bór mieszany i leszczynowo–świerkowy las mieszany.

Oprócz zespołów leśnych na terenie Parku występuje ponad 50 zespołów nieleśnych, rzadko już występujących w Polsce, np. zbiorowiska torfowiskowe. Dotychczas stwierdzono występowanie ok. 800 gatunków roślin naczyniowych (w tym 49 podlegających ochronie prawnej), ponad 200 gatunków mchów i wątrobowców oraz ok.300 gatunków porostów.

Spośród fauny, najbardziej charakterystycznym gatunkiem Parku jest bóbr, występujący licznie na brzegach jezior i rzek. Pośród występujących tu ptaków na szczególną uwagę zasługują coraz rzadsze: orlik krzykliwy, kania, myszołów. Najcenniejsze obiekty przyrodnicze Parku są chronione w rezerwatach ścisłych zajmujących ok. 388 ha.

BRZOZOWY GRĄD (72–38); 0,08 ha. Rezerwat florystyczny. Stanowisko obuwika pospolitego na wyspie na Jeziorze Studzienicznym w Puszczy Augustowskiej.

GLINKI (62–44); 1,65 ha. Rezerwat florystyczny. Stanowisko paproci pióropusznika strusiego, jedyne w Puszczy Augustowskiej.

HOŻAUSKI ZAKAZNIK (78–88); tymczasowy rezerwat botaniczny na obszarze Białorusi. Powierzchnia 4,9 tys. ha. Został utworzony w 1978 roku dla ochrony miejsc występowania dziko rosnących ziół leczniczych. Zajmuje kompleks leśny, w którym przeważa sosna. Rzadko występuje w nim świerk, brzoza i czarna olcha.

JEZIORO KALEJTY (76–32); 740,67 ha. Rezerwat krajobrazowy. Chronione są: jezioro, otaczające go lasy i torfowiska. Występują na nim reliktowe gatunki mszaków.

JEZIORO KOLNO (62–32); 269,26 ha. Jest to rezerwat ptasi, miejsce lęgowe wielu gatunków ptaków, m.in. łabędzia niemego.

KOZI RYNEK (66–46); 146,63 ha. Rezerwat florystyczny. Lasy grądowe i łęgowe typowe dla Puszczy Augustowskiej. Miejsce walki płk. Konstantego Ramotowskiego „Wawra" w 1863 r.

KURIAŃSKIE BAGNO (68–50); 1713,62 ha. Rezerwat florystyczno–faunistyczny o unikatowej geomorfologii. Naturalne, rzadko spotykane zbiorowiska leśne, stanowisko wielu rzadkich i chronionych gatunków flory. Matecznik łosia, wilka, głuszca. Rezerwat jest zamknięty dla turystyki.

MAŁY BOREK (74–50); 90,53 ha. Rezerwat florystyczny. Przykład boru świeżego w Puszczy Augustowskiej, ostoja głuszca.

PERKUĆ (76–52); 209,82 ha. Rezerwat florystyczny. Jest to bór świerkowo–sosnowy o pierwotnym charakterze oraz zarastające Jezioro Kruglak.

SOPOCKIŃSKI ZAKAZNIK (76–70), tymczasowy rezerwat botaniczny na obszarze Białorusi. Powierzchnia 12,6 tys. ha. Został utworzony w 1978 roku dla ochrony miejsc występowania dziko rosnących ziół leczniczych. Przez jego teren przepływa dolna część Czarnej Hańczy. Przeważają lasy sosnowe z rzadko występującymi: świerkiem, brzozą i czarną olchą.

STARA RUDA (70–40); 83,15 ha. Rezerwat krajobrazowo–florystyczny. Są tu źródliska rzeki Rudawki, bory torfowe o charakterze borealnym, ostoje rzadkich ptaków i zwierząt.

STAROŻYN (72–54); 298,43 ha. Rezerwat florystyczny. Są to grądy i olsy, stanowiące ostoję m.in. głuszca.

INFORMATOR TURYSTYCZNY

AUGUSTÓW

Urząd Rejonowy
ul. 3 Maja 29, tel. 45–340, 45–350
Urząd Miasta
ul. 3 Maja 70, tel. 21–44, 20–72
Urząd Gminy
ul. Wojska Polskiego 51, tel. 30–56

Baza noclegowa
Motel, ul. Mazurska 4, tel. 28–67, 28–68
Dom wycieczkowy „Cezar", ul. Sportowa 1, tel. 34–55, 34–56
Dom wycieczkowy „Stary Młyn", Białobrzegi, tel. 49–270
MOSiR „Krechowiak", ul. 1 Pułku Ułanów Krechowieckich 2 tel. 20–33
Dom Nauczyciela ZNP, ul. 29 Listopada 9, tel. 20–21
Wojskowy Dom Wypoczynkowy, Al. Kardynała Wyszyńskiego 1, tel. 34–96
DW „Kormoran", ul. Tytoniowa 14, tel. 36–35
„Leśnik", ul. Turystyczna 19, tel. 28–41
Ośr. Wyp. w Borkach nad Jez. Necko, dojście od ul. Konarskiego, tel. 23–04
„Ceramik", Borki, dojście od ul. Konarskiego tel. 30–83
Ośrodek Wczasowy PKP, ul. Kolejowa 1b, tel. 38–42
„Borki", ul. Nadrzeczna 147, tel. 20–22
Ośrodek Żeglarski PTTK, ul. Nadrzeczna 70a, tel. 23–52
„Słoneczna Polana", nad Jez. Sajno, dojście 1 km od szosy Augustów – Grodno
„Ostry Róg", nad Jez. Białym, dojazd od Przewięzi (72–38), tel. 21–15
„Dróżnicówka", Przewięź (72–38), tel. 22–58
„Leśnik", Przewięź (72–38)
Kwatery prywatne, MOSiR, ul. 1 Pułku Ułanów Krechowieckich 2, tel. 37–91
Pola namiotowe
Goła Zośka nad Jez. Rospuda (północna odnoga Jez. Necko); nad Jez. Białym, Studzieniczym, Sajnem i na północnym brzegu Necka
PTTK przy DW „Cezar", ul. Sportowa
MOSiR, ul. 1 Pułku Ułanów Krechowieckich
Schronisko Młodzieżowe PTSM, Szkoła Podstawowa nr 4, ul. Konopnicka 4, tel. 22–29

Baza gastronomiczna
Restauracja „Albatros", ul. Mostowa 3, tel. 21–23, kat. II
Restauracja „Myśliwska", Przewięź, tel. 24–11
Restauracja „Rospuda", Klonownica (72–32), kat. III
Bar „Grill–bar", Rynek Zygmunta Augusta 30
Bar „Przy drodze", ul. Wojska Polskiego 25
Bar „Relaks", Rynek Zygmunta Augusta 15

Informacja dodatkowa
Informacja PKP, ul. Dworcowa 1, tel. 22–77
Informacja PKS, Rynek Zygmunta Augusta 18, tel. 36–29, 36–49
Komenda Rejonowa Policji, ul. Brzostowskiego 6, tel. 997, 34–41
Straż Pożarna, ul. Brzostowskiego 2, tel. 998
Pogotowie Ratunkowe, ul. Szpitalna 12, tel. 999
Szpital Rejonowy i przychodnia lekarska, ul. Szpitalna 12, tel. 28–21
Poczta, UPT 1 Rynek Zygmunta Augusta 3, tel. 32–33
Kasa wymiany walut, PBK, ul. 3 Maja 43, tel. 34–06
Pomoc drogowa, ul. Mazurska 4, tel. 26–66, 28–67
ul. Sejneńska 63, tel. 50–43

Stacje obsługi samochodów
ul. Sejneńska 63, tel. 50–43
ul. Wojska Polskiego 98, tel. 26–76

Muzea
Muzeum Ziemi Augustowskiej, Augustów
Dział Etnograficzny, ul. Hoża 7, tel. 27–54
Dział Historii Kanału Augustowskiego, ul. 29 Listopada 5a, tel. 23–60

Ośrodki wczasowe
OW „TEWA", Serwy (78–44), tel. Sucha Rzeczka nr tel. 11

Redaktor wydania – Stanisława Staeven
Autor treści turystycznej – Jerzy Ziuzia
Redaktor techniczny – Jan Pachniewicz
Prace kartograficzne – Barbara Mączyńska
Druk Wojskowe Zakłady Kartograficzne. Warszawa 1995

Szanowni Państwo

Oddajemy do waszych rąk pierwsze wydanie Topograficznej Mapy Polski z treścią turystyczną. Uwagi i spostrzeżenia prosimy nadsyłać na adres:
Wojskowe Zakłady Kartograficzne 00-909 Warszawa, Al. Jerozolimskie 97.

POŁOŻENIE SKOROWIDZOWE OBIEKTÓW.

Na prezentowanej mapie siatka kwadratów jest siatką kilometrową odwzorowania Gaussa i wykorzystano ją do określania położenia obiektów na mapie.

Opisany obiekt, np. :Ryn (78-36), należy odszukiwać na mapie w sposób pokazany na rysunku. Pierwsza liczba wskazuje, że obiekt znajduje się między 78 a 80 odszukaną na ramce południkowej (pionowej). Druga liczba wskazuje, że obiekt znajduje się między wartością 36 a 38 odszukaną na ramce równoleżnikowej (poziomej).

RYN (78-36)

W stosunku do obiektów identyfikowanych nazwą własną przyjęto zasadę, że opis liczbowy odnosi się do lewego dolnego rogu kwadratu, w którym zaczyna się nazwa własna.

N-34-83/84